

digt fortroligt. Når det i bogen hedder, at 'venskabet også betyder, at vi lettere åbner os for det fremmede', så spørger jeg mig selv, om det ikke forholder sig lige omvendt, at når vi åbner os for det fremmede, så går vi ind til venskabet; dog ikke uden en tærskel, der skiller vennerne, og som samtidig bevarer fremmedheden i hjertet af venskabsrelationen. Det skel, som Jarle står i, rykker med indenfor i boligen og i gæstfriheden, ligesom tærsklen gør det i den verdensberømte roman, Ringenes Herre, hvor hobbiten Bilbo byder troldmanden Gandalf indenfor, men derinde i det trygge er der stadigvæk noget, der skiller vært og gæst, og det er først i det øjeblik, hvor vennerne genkender deres egen fremmedhed i hinanden, at de i sandhed gæster hinanden og fuldbyrder venskabet.

Med disse bemærkninger ønsker jeg ikke at fordunkle Svares lyse bog, der er ren og livsbekræftende, funderet i en vis norsk godhed og venlighed, som jeg selv holder meget af; men sandheden er ikke kun lys og god, hvis den overhovedet er til. Aristoteles var af den opfattelse, at den sågar står højere end venskabet, der må ofres, når sandheden skal siges; men hvem skal sige sandheden, og hvem står det til at sige tingene som de er – den ene eller den anden? Betyder det, at venskabet ophører i det øjeblik, hvor den ene hævder at gøre sandheden gældende, uden at den anden vil kunne respondere? Måske er venskab det, at parterne altid giver hinanden tid til at respondere og komme deres egen tale

til hjælp, hvilket var Platons opfattelse, og det er denne tid, som også Svare ønsker at åbne for. Det er vel denne tid, som det for os mennesker gælder om at tage vare på og give til hinanden, så vidt det nu lader sig gøre.

Jonas Holst Sørensen

Is i maven: Den danske litterære Grønlands-Ekspedition og Lauge Koch-sagen

Kurt L. Frederiksen: Spor over isen – En fortælling om Den danske litterære Grønlands-Ekspedition. Borgen, 2004, 370 sider, kr. 399,-

Christopher Jacob Ries: Retten, magten og æren. Lauge Koch sagen – En strid om Grønlands geologiske udforskning. Lindhardt & Ringhof, 2003, 368 sider, kr. 349,-

Den 1. juni 1902 rejste fire mænd til Grønland på en ekspedition med et indtil da uprøvet formål. De fire mænd var journalisten Ludvig Mylius-Eriksen, den grønlandsk-fødte Knud Rasmussen, kunstmaleren grev Harald Moltke og lægen Alfred Bertelsen. Ekspeditionen blev kaldt *Den danske litterære Grønlands-Ekspedition* og hver havde de deres opgaver. Det skulle ikke være en naturvidenskabelig ekspedition eller en ekspedition, der kortlagde landet. Det skulle være en ekspedition, der fortalte om det oprindelige folks skikke, myter og traditioner. Det skulle handle om rigtige mennesker. De ville skrive om

uretfærdighed og dansk imperialismen i det danske Sydgrønland og om polareskimoernes simple liv nord for Melvillebugten på Grønlands nordlige østkyst.

Mylius-Eriksen skulle undervejs skrive artikler til *Politiken* og indsamle materiale til et større værk om hele ekspeditionen. Knud Rasmussen skulle fungere som tolk og samtidig skrive om de grønlandske sagn og myter. Moltke skulle som ekspeditionens tegner og maler gengive de forskellige folketyper, de måtte møde. Han skulle interessere sig for klædedragter, boligforhold og redskaber. Endelig skulle han især afbilde de forskellige antropologiske typer blandt polareskimoerne. Bertelsen skulle naturligvis fungere som ekspeditionens læge. Han skulle også indsamle oplysninger om den almindelige sundhedstilstand og de hygiejniske forhold, hvor ekspeditionen kom frem. Bertelsen skulle især have sin opmærksomhed rettet mod tuberkulosen, de epidemiske sygdommes smitteveje og hundenes lidelser. Når ekspeditionen nåede polareskimoerne, var lægens vigtigste opgave at foretage antropometriske målinger af stammens medlemmer.

Men virkeligheden blev en anden. Kurt L. Frederiksen fortæller deres barske historie i *Spor over isen – En fortælling om Den danske litterære Grønlands-Ekspedition*. Det bliver en kamp for livet. To år hvor de fire sammen og hver for sig arbejdede, længtes, led, sov og skrev. Ekspeditionen når sit mål: polareskimoerne. Men

rejsen langs Grønlands vestkyst op over Melvillebugten bliver en rejse gennem sult og kulde, hvor drømme og personligheder ændrer karakter. Undervejs splittes de fire deltagere og altså også *Den danske litterære Grønlands-Ekspedition*. Ingen af deltagerne var venner – rigtige kammerater – hvis de da nogensinde havde været det. De var hver sit sted, da de forlod København i 1902, med hver deres drømme og mål. Da de i 1904 genså Danmark var denne tilstand blot forstærket.

Trods utallige formaninger forinden og undervejs om deltagerens lige status, og princippet om én for alle og alle for én, bringes Mylius-Eriksens dominerende trang til at bestemme gentagne gange frem i lyset. Han betragtede sig selv som ekspeditionens leder og de andre deltagere bryder sig ikke om ham. Denne følelse er gensidig – i særlig grad over for Knud Rasmussen. Flere gange er Knud Rasmussens charme, begavelse og evne til at forstå sproget anledning til Mylius-Eriksens jalousi og mistro.

Ekspeditionens læge Alfred Bertelsen har ikke megen tålmodighed med Mylius-Eriksen og under et ophold i Jakobshavn går det galt. Moltke og Bertelsen er de første, der ankommer til den danske koloni i Jakobshavn. De bliver taget godt i mod og vil vise deres taknemmelighed ved at holde en fest for beboerne. Da Mylius-Eriksen ankommer, modsætter han sig resolut festen og argumenterer med, at hans penge ikke skal bortøds-

les på folkene i Jakobshavn. Bertelsen vil ikke finde sig i Mylius-Eriksens arrogance og uretmæssige ejerfornemmelser over ekspeditionens penge. Da ekspeditionen forlader Jakobshavn et halvt år efter udsejlingen fra København er det derfor uden lægen Alfred Bertelsen.

Det er ikke bare isen og kuldens udfordringer deltagerne stilles over for på deres rejse. Når hundene sultede, åd de alt. De gnavede i fjeldhulens tag, åd Moltkes farver og de nyfødte hvalpe. Menneskene åd hundene. De svageste først. Den lykkelige tid var tiden, hvor de kunne gå på jagt. Fast is, opklaring i vejret, bjørne, rener og sæler betød god jagt og mere mad. Jagten var barsk og hundene altafgørende. En bjørn med sin unge var prisgivet, da Knud Rasmussen skar sine hunde løs. To skud med riffen dræbte den store hun. Ungen forsøgte forgæves at skjule sig bag moderens mægtige krop, men hundebid efter hundebid pressede efterhånden også livet ud af ungen. Den gamle bjørn blev delt ud mellem hundene. Menneskene spiste ungen.

Spør over isen indskrives sig i traditionen for videnskabelige romaner efter Thorkild Hansens *Det lykkelige Arabien*. Det er en intens historie fortalt gennem deltagernes dagbøger og forfatterens forestillinger om, hvilke tanker hver enkelt af ekspeditionens deltagere har haft i stilhed og storm, gennem venskab og fjendskab, og gennem succes og fiasko. Læseren må derfor ikke forvente et viden-

skabeligt, kildekritisk værk med fyl- dig dokumentation af alle påstande. Bogen må heller ikke bedømmes på det grundlag. Det er en roman og skal betragtes som sådan. Roman- formen betyder, at man på en uformel måde får et indblik i *Den danske litterære Grønlands-Ekspedition*. Denne måde at lave historieskrivning på er glimrende, når bare man som læser ved, hvilken genre man bevæger sig inden for; en genre, der åbner for et nyt publikum.

Kurt L. Frederiksen har skrevet en bog, der varmt kan anbefales. Den eneste brist er, at bogen ender, hvor den gør. Man savner som læser at få mere af vide om de personer man nu kender så godt fra *Den danske litterære Grønlands-Ekspedition*. Hvordan modtages de i Danmark? Hvad sker der med den syge Moltke? Får Mylius-Eriksen sin ekspedition til Grønlands østkyst? Og kommer Knud Rasmusen tilbage til Grønland? Et efterskrift, hvor de store linjer trækkes op fra de første år efter ekspeditionen, reder dog afslutningen på målstre- gen. Alternativt kan man naturligvis finde svar på alle disse spørgsmål i den mere eller mindre videnskabelige supplerende litteratur om ekspeditio- nerne til Grønland i begyndelsen af 1900-tallet.

Den danske litterære Grønlands-Eks- pedition genåbnede slæderuten over Melvillebugten mellem Vestgrønland og Kap York Distriktet. Ruten havde ligget ubenyttet hen siden Robert E. Pearys ekspedition i 1887, og pola-

reskimoernes regelmæssige kontakt med Peary var ophørt. *Grønlands Styrelses Ekspedition* i 1905 og Knud Rasmussens rejser i årene 1906-1908 havde det direkte formål at vurdere, hvorvidt det nu var muligt at imødekomme polareskimoernes forsyningsmæssige behov. Resultatet blev oprettelsen af de danske missions- og handelsstationer Nordstjernen og North Star Bugt, begge opført under ledelse af Knud Rasmussen i 1909 og 1910. Den sidste kom senere til at hedde Thule og dannede base for flere af Knud Rasmussens ekspeditioner til Nordgrønland.

På Knud Rasmussens 2. Thule-ekspedition fra 1916-1918 deltog den da meget unge polarforsker Lauge Koch. Koch var allerede i Grønland i 1913, da han arbejdede ved Arktisk Station på øen Disko. Men hans egentlige ekspeditionskarriere begyndte med deltagelse i Knud Rasmussens 2. Thule-ekspedition, hvor Koch, bare 24 år gammel, fik ansvar for de geologiske undersøgelser, de topografiske beskrivelser, de astronomiske stedbestemmelser og korttegningen. *Retten, magten og æren. Lauge Koch sagen – En strid om Grønlands geologiske udforskning* fortæller historien om grønlandsforskeren og geologen Lauge Koch, der i 1930'erne stod som nationalhelten Knud Rasmussens oplagte arvtager. Efter Knud Rasmussens død i 1933 var Lauge Koch Danmarks største levende polarhelt.

I slutning af året 1935 blev Koch midtpunkt i en strid mellem danske

geologer. Det er denne strid – det politiske og personlige spil – der er fokus for *Retten, magten og æren*. Anledningen til striden var Lauge Kochs bog *Geologie von Grönland*, der blandt andet præsenterede resultaterne fra *Treårs-ekspeditionen* ledet af Lauge Koch fra 1931-1934. Meget havde ændret sig siden *Den danske litterære Grønlands-Ekspedition*. *Treårs-ekspeditionen* var et ambitiøst projekt; en moderne ekspedition med overvintringsstationer, masser af proviant, avanceret måleudstyr og elektricitet. I december 1935 udkom i *Geologisk Forenings Tidsskrift* en hård kritik af Kochs *Geologie von Grönland*, med særligt vægt på videnskabsetiske aspekter ved bogen. Kritikken var underskrevet af nogle af Danmarks mest fremtrædende geologer: den daværende direktør for Danmarks geologiske Undersøgelser Victor Madsen, professor i geologi O.B. Bøggild og en række af Geologisk forenings medlemmer – især fra det daværende Mineralogisk Museum.

I alt havde 11 personer underskrevet erklæringen, der beskrev *Geologie von Grönland* som urigtig og tendentiøs. 'De 11', som de hurtigt blev døbt af pressen, anklagede Lauge Koch for at have reduceret andre forskeres indsats til egen æres fordel. De anklagede ganske enkelt Koch for videnskabeligt tyveri. Koch ville hverken som videnskabsmand eller som menneske finde sig i denne beskyldning og stævnedes derfor 'de 11'. Sagen endte i Østre Landsret i januar

1937 og faldt her ud til fordel for 'de 11'. De blev frikendt for alle anklager og Koch måtte betale for retssagens omkostninger. Efterfølgende ankede Lauge Koch sagen til Højesteret og afgørelsen her faldt i juni 1938. Det blev ingen entydig dom og begge parter led nederlag. Men en ting var sikkert: der var sket uoprettelig skade i forholdet mellem de mest fremstående personer i dansk grønlandsk geologisk forskning.

Selv om Højesterets kendelse i 1838 ikke satte en stopper for striden mellem de danske geologer og samarbejdet mellem Lauge Koch og danske geologer efterfølgende var nærmest ikke-eksisterende, fortsatte Koch på sine ekspeditioner til Grønland.

Retten, magten og æren er skrevet af historiker Christopher Jacob Ries. Den er et stykke dramatisk videnskabshistorie og på samme tid et portræt af en karismatisk forskerpersonlighed. Bogen afspejler den danske grønlandsforskning mellem romantisk pionerepoke og moderne videnskab med storpolitiske og økonomiske aspekter. Kernen i fortællingen er retssagen og anklagerne mod Lauge Koch, men forfatteren bringer læseren vidt omkring – enkelte gange dog lidt for vidt omkring.

Det er tydeligt, at der ligger seriøs forskning bag arbejdet med denne bog. Den er rigt illustreret og grundigt dokumenteret i form af citater fra blandt andet brevudveksling, mødereferater og avisnotitser. Med 827 noter placerer den sig i den lidt tunge

ende. Disse er heldigvis placeret som slutnoter og man bliver derfor ikke så let distraheret. Bogen er en bearbejdet udgave af Ries' ph.d.-afhandling. Ind i mellem mærker man den korte afstand fra afhandlingen, der desværre gør, at bogen ikke altid virker lige læsevenlig. Den kunne med fordel have gennemgået en sidste korrektur. Der er en del slåfejl, gentagelser af citater og vendinger, der gør, at man som læser let irriteres. Valget af overskrifter til kapitler og afsnit skal også kommenteres. Forfatteren har konsekvent valgt at bruge vendinger fra citater fundet i den primære litteratur. Eksempler er 'Kroge, Hak og Pletter', 'En knap synlig Streg' og 'En Gang trufne Aftaler'. Det kan virke en smule gammeldags og da disse overskrifter ikke fortæller læseren, hvor historien bevæger sig hen, bliver resultatet, at man meget hurtigt vælger at læse henover dem.

Det ændrer dog ikke ved, at Ries har skrevet en spændende og vel-dokumenteret videnskabshistorisk skildring af Lauge Koch-sagen. Hvis man er interesseret i ekspeditionerne til Grønland i første halvdel af 1900-tallet, så er der her to meget forskellige bud på, hvordan sådan en historie kan skrives. *Spor over isen* og *Retten, magten og æren* har hver især deres kvaliteter og henvender sig til forskelligt publikum. Når blot man er bevidst om, hvilken genre man bevæger sig indenfor, kan man få stor udbytte af dem begge.

Rikke Schmidt Kjærgaard